

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно-научног већа Филозофског факултета у Београду, која је донета на IX редовној седници, одржаној дана 22.12.2016, изабрани смо у комисију за оцену и одбрану докторске дисертације докторанда Иване Живаљевић, под насловом РИБОЛОВ НА ЂЕРДАПУ У РАНОМ ХОЛОЦЕНУ (10.- 6.МИЛЕНИЈУМ ПРЕ Н.Е.). Након што смо прочитали и анализирали текст дисертације подносимо следећи реферат:

Реферат о докторској дисертацији докторанда мастера археологије Иване Живаљевић

Основни подаци о кандидату и дисертацији

Ивана Живаљевић, мастер археологије, рођена је 24. фебруара 1981. године у Крушевцу. Основну школу и гимназију завршила је у Београду. Студије археологије на Филозофском факултету у Београду завршила је 2007. године. Дипломирала је са просечном оценом 9.08 у току студија и оценом 10 на дипломском раду *Келти и локално становништво у Подунављу*.

Мастер студије из археологије уписала је на Одељењу за археологију Филозофског факултета у Београду 2007, а завршила 2009. године, са просечном оценом 9,83, одбранивши мастер рад са темом *Културни и друштвени идентитет у Ђердапу на прелазу мезолит-неолит*. Након успешно завршених мастер студија у Београду, 2010.године, стекла је звање Master of Letters у Великој Британији, School of Historical Studies, Newcastle University, одбранивши рад под насловом *Concepts of the Body In the Mesolithic-Neolithic Danube Gorges: Interpreting the Post-mortem treatment Of Humans and Animals*.

Школске 2010/2011. године уписала се на другу годину докторских студија на Одељењу за археологију Филозофског факултета у Београду. Положила је све испите и одбранила предлог теме докторске дисертације под насловом „Риболов на Ђердапу у раном холоцену (10-6. миленијум пре н.е.)“.

Има завидно теренско искуство, засновано на учествовању у истраживањима великог броја археолошких налазишта у земљи и иностранству (римског и рановизантијског налазишта Диана Караташ, млађе праисторијским налазиштима Жидовар, Винча – Бело Брдо и Павловац-Чукар, мезолитском налазишту Власац, палеолитским налазиштима у пећинама Мала и Велика Баланица у Сићевачкој клисури, Пештурини у Нишкој котлини и пећини изнад Трајанове табле у Ђердапу), и иностранству (мезолитског налазишта Cabeço das Amoreiras у Португалији и Врбичкој пећини у Црној Гори).

Од јануара 2011. године запослена је на Филозофском факултету као истраживач приправник на пројекту „Биоархеологија древне Европе: људи, животиње и биљке у праисторији Србије“ (руководилац професор др Софија Стефановић), а у периоду 2014-2016. година у звању истраживач – сарадник. Од 1. септембра 2016. године ангажована је на ERC пројекту „BIRTH: Births, mothers and babies: prehistoric fertility in the Balkans between 10.000-5.000 BC“ (grant agreementst No 640557, руководилац проф. др Софија Стефановић).

Активно влада енглеским језиком и служи се португалским, шпанским и руским језиком.

Члан је Српског археолошког друштва од 2012. године, и Европске асоцијације археолога (European Association of Archaeologists – EAA), од 2006. године.

Учествовала је на једанаест међународних и четири домаћа научна скупа, две радионице и два научна семинара. Има четири објављена рада у стручним часописима, један рад у зборнику радова са међународног скупа и петнаест сажетака саопштења са научних скупова.

Учествовала је у реализацији три изложбе и организацији два међународна научна скупа.

Предмет и циљ дисертације:

Докторска дисертација РИБОЛОВ НА ЂЕРДАПУ У РАНОМ ХОЛОЦЕНУ (10.- 6. МИЛЕНИЈУМ ПРЕ Н.Е.) истражује значај риболова за оснивање и живот насеља мезолитских заједница у Ђердапу. У раду су обрађени остаци риба са налазишта Лепенски Вир, Власац и Падина, који су послужили као студије случаја, али је циљ дисертације интерпретација улоге риболова (његова улога у формирању насеља, стратегије и технике, избор ловних врста и социјални значај) на нивоу целе клисуре, односно на свим насељима из наведеног периода на којима је откривена материјална култура позната у археолошкој литератури као култура Лепенског Вира.

Предложена тема представља прву дисертацију из области археоихтиологије у нас.

Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању:

Полазна хипотеза дисертације је да су терасе на Лепенском Виру, Власцу и Падини, као и других насеља на обалама Дунава у Ђердапу, одабране за насељавање према близини вирова, односно да је један од главних разлога насељавања био управо риболов. На ову хипотезу се надовезује хипотеза да су река и риболов имали кључну улогу друштвеном животу заједница које су насељавале клисуру у мезолиту и раном холоцену.

У дисертацији је такође испитана хипотеза о сезонском насељавању у Ђердапу, зависно од годишње миграције анадромних врста риба из Црног мора, као и примарном значају риболова у односу на лов на крупне сисаре.

Посебно занимљива хипотеза испитана у овој дисертацији је хипотеза о диференцијацији између насеља на Лепенском Виру, Падини и Власцу, кроз специјализовани лов на одређену врсту рибе.

Кратак опис садржаја дисертације:

Дисертација садржи 14 поглавља.

У првом поглављу (*Увод*), образложени су мотиви за бављење темом, предмет и циљеви проучавања, као и регионални и хронолошки оквир на који се односи тема дисертације.

У поглављу *Историјат истраживања* презентован је преглед археолошких истраживања у Ђердапу, преглед различитих интерпретација хронологије, стратиграфије и карактеристика „културе“ Лепенског Вира“, као и досадашњи резултати археозоолошких анализа.

У трећем поглављу (*Методологија истраживања*) описан је испитивани археозоолошки узорак и образложена основна методологија археозоолошке анализе и посебни методи који су примењени да би се одговорило на конкретна истраживачка питања. Приступ теми је у основи мултидисциплинаран, односно заснива се на археолошким, археозоолошким, и ихтиолошким методама проучавања.

У четвртом поглављу (*Пејзаж, клима и живи свет Ђердапа*), приказане су карактеристике животне средине у Ђердапској клисури: географске и хидрографске одлике, климатске карактеристике, изглед пејзажа и вегетације и разноврсност биљног и животињског света.

У поглављу *Врсте риба у Ђердапу* ауторка приказује биолошке одлике и етологију слатководних и анадромних врста риба чији су остаци пронађени на мезолитским налазиштима у Ђердапу.

Поглавље *Етноисторијски извори о рибарењу у Ђердапу* приказује историјске и етнолошке изворе о риболову на Дунаву током последњих неколико векова, тј. у периоду пре изградње хидроелектране.

У поглављу *Риболовне технике и алат*, разматране су стратегије и технике риболова. Анализирани су подаци које о овоме пружају алатке извесно или потенцијално коришћене у риболову и припреми рибе за конзумацију, као и остеолошки индикатори рођења у хладној води установљени на костима слушног региона на хуманим скелетима са Власца.

Поглавља 8 (*Остаци риба са Падине*), 9 (*Остаци риба са Лепенског Вира*) и 10 (*Остаци риба са Власца*) су најобимнија поглавља у дисертацији. Посвећена су резултатима археозоолошке анализе рибљих остатака са налазишта Лепенски Вир, Падина и Власца.

Резултати археоихтиолошке анализе обухватају таксономску одредбу, идентификацију делова скелета, квантификацију и тафономске промене на костима. Квантификација рибљих остатака обухватила је процену величине и тежине јединки, и процену сезоне улова. За рибље остатке са сваког од поменутих налазишта извршена је контекстуална анализа, анализиране су модификације на рибљим костима настале људском руком и илустровани су подаци релевантни за одређивање сезоналности риболовних активности.

У поглављу 11 (*Анализе стабилних изотопа*) приказани су резултати ових анализа (изотопа угљеника, азота и сумпора) спроведених на биоархеолошком материјалу са мезолитских и неолитских налазишта на Ђердапу, који су релеватни за сагледавање улоге рибе у исхрани људи али и животиња.

Поглавље 12 (*Улога риба у Ђердапској онтологији и идеологији*) посвећено је симболичкој улози риба за мезолитско-неолитске заједнице које су насељавале Ђердап у периоду 10-6.миленијум пре н.е., а која се може претпоставити на основу представа риба на скулптурираним облуцима, орнамената на каменим батовима, као и употребом рибљих зуба за украшавање одеће.

У поглављу *Дискусија* резимирани су сви подаци о риболову у мезолиту и неолиту на Ђердапу добијени различитим приступима, и извршено њихово поређење. Интерпретирани су подаци о улози риболова у настањивању ђердапских тераса, карактеру насељавања и степену седентарности, као и о улози рибе у исхрани и друштвеном животу.

У завршном поглављу (*Закључна разматрања*) сумирани су резултати истраживања, и приказани значај и потенцијалне примене резултата истраживања.

Дисертација садржи опсежну библиографију, и велики број илустрација, табела, табли и прилога, који сами по себи представљају значајан допринос ихтиоархеолошкој методологији (Табле I-VI – Скелет кошљориба, табле VII-XIII – Дијагностичке зоне, табле XIV-XIX – Мере рибљих костију, Прилог I – Називи елемената рибљег скелета), као и археоихтиологији и контекстуалној анализи Ђердапских налазишта

(Прилози II-VII).

Остварени резултати и научни допринос дисертације:

Докторат Иване Живаљевић представља оригиналан научни допринос у области археозоологије и археоихтиологије, што се може закључити и на основу мултидисциплинарног приступа и сложености метода коришћених да би се дошло до одговора на постављена истраживачка питања, као и на основу постигнутих резултата истраживања. Ивана Живаљевић је унапредила методологију проучавања рибљих остатака са археолошких налазишта, методе њихове квантификације и процене величине, и створила основу за проучавања слатководних и анадромних риба црноморског слива.

Студија Иване Живаљевић показала је да је риболов играо кључну улогу у оснивању насеља на обалама Дунава у Ђердапу у раном холоцену, економији ових насеља током целокупног њиховог трајања, као и да су рибе имале врло специфичан симболички значај за заједнице које су живеле у овим насељима и бавиле се риболовом. Установљена је велика разноврсност ихтиофауне у раздобљу 6-10.миленијум пре н.е. и идентификовани су остаци врсте шаранки (вирезуб), која више не настајују Дунав у делу тока који пролази северним делом Балканског полуострва, а која је имала велики економски и симболички значај, и чији су зуби коришћени за украшавање одеће. Овиме је дисертација Иване Живаљевић значајно допринела разумевању узроцима насељавања и њиховој економској и социјалној динамици у раздобљу 10-6.миленијум пре нове ере.

Закључак:

Комисија закључује да је дисертација под насловом РИБОЛОВ НА ЂЕРДАПУ У РАНОМ ХОЛОЦЕНУ (10.- 6.МИЛЕНИЈУМ ПРЕ Н.Е.) докторанда Иване Живаљевић урађена према одобреној пријави, и да је у питању оригинално и самостално научно дело.

Кандидат је потврдио своју квалификованост за научни рад, а

својом дисертацијом понудио оригинално дело које ће дати вредан допринос научној мисли из области археозоологије, археоихтиологије, као и примене биоархеолошких метода прочавања у реконструкцији човекове прошлости.

У складу са анализом понуђеном у овом извештају, дајемо позитивну оцену и сматрамо да су се стекли сви услови да кандидат приступи усменој одбрани своје докторске дисертације. Стога, Комисија предлаже Наставно-научном већу да докторанду Ивани Живаљевић одобри јавну одбрану докторске дисертације под насловом РИБОЛОВ НА ЂЕРДАПУ У РАНОМ ХОЛОЦЕНУ (10.- 6.МИЛЕНИЈУМ ПРЕ Н.Е.)

У Београду, 19.јануара 2016.

Чланови комисије:

др Душан Михаиловић, редовни професор
Универзитет у Београду, Филозофски факултет

др Соња Богдановић, доцент
Универзитет у Београду, Филозофски факултет

др Весна Димитријевић, редовни професор (ментор)
Универзитет у Београду, Филозофски факултет